

Goethův komentář k fragmentu

Mystéria (1816)

Smím předpokládat, že báseň sama je čtenářům známa, ale chci se z ní zmínit ještě o tom: Vzpomíná se, že mladý řádový kněz zbloudil v hornaté krajině a nakonec ve vlídném údolí našel nádhernou budovu, která je příbytkem zbožných, tajuplných mužů. Nalezne tam dvanáct rytířů, kteří po přečkaném bouřlivém životě, v němž na ně doléhaly nesnáze, utrpení a nebezpečnost, konečně na sebe vzali povinnost, že budou zde žít a Bohu v tichosti sloužit. Třináctý, kterého uznávají za svého představeného, se právě chystá, že od nich odejde; jakým způsobem, to zůstává skryto. Ale v posledních dnech začal vyprávět běh svého života, z čehož se příchozímu duchovnímu bratru při dobrem přijetí dostane krátkého náznaku. Tajemné noční zjevení slavnostních jinochů, jejichž pochodně při chvatném běhu osvětlují zahradu, tvoří závěr.

Abych pak zjevil další úmysl, ba všeobecný plán a tudíž také účel básně, prozrazuji, že čtenář měl být veden jakýmsi myšlenkovým Montserratem a že se, vykonav cestu různými pásmy horských, skalních a útesových výšin, měl příležitostně opět dostat do širých a šťastných rovin. Každý z rytířů mnichů by byl navštíven ve svém příbytku a pozorováním klimatických a národnostních rozdílů by se zvěděl, že se nejznamenitější muži ze všech konců země zde shromáždili, aby každý z nich svým nejvlastnějším způsobem v tichosti uctíval Boha.

Čtenář anebo posluchač, ubírající se s bratrem Markem, by byl poznal, že nejružnější způsoby myšlení a cítění, které se v člověku vyvíjejí ovzduším, územím, národností, potřebou anebo zvykem, anebo které jsou mu vrozeny, jsou povolány, aby se na tomto místě představily v znamenitých osobnostech a aby svým spolužitím důstojně vyslovily touhu po nejvyšším vzdělání.

Aby to však bylo možné, shromáždili se kolem muže, který se nazývá Humanus; k čemuž by se nebyli odhodlali, kdyby všichni nebyli cítili nějakou podobnost s ním, nějakou přitažlivost k němu. Tento zprostředkovatel chce se však nyní znenadání od nich odloučit, a oni vyslechnou, stejně omámeni jako povzneseni, historii jeho minulých stavů. Tuto historii nevypravuje však on sám, nýbrž každý z oněch dvanácti, s nimiž se všemi během dob přišel do styku, může podat zprávu a svědectví o jedné části tohoto velikého života.

Zde by se pak bylo shledalo, že každé náboženství dosahuje jistého okamžiku nejvyššího rozkvětu a plodu, v němž se přiblížilo onomu vrchnímu vůdci a prostředníkovi, ba úplně s ním splynulo. Tato období měla se jevit ztělesněna a zachycena v oněch dvanácti představitelích tak, že by každé uznání Boha a ctnosti, byť se projevovalo v podobě sebe podivnější, bylo přece shledáno hodným vší úcty a lásky.

A nyní mohl Humanus po dlouhém spolužití docela dobře se od nich odloučit, neboť jeho duch se vtělil do nich všech, a ježto tak náležel všem, už mu nebylo třeba vlastního pozemského roucha.

Když by dle tohoto návrhu posluchač a účastník byl v duchu veden všemi zeměmi a časy a všude poznal vše nejútlešnějši, co v tolikerých podobách vytvořila láska Boží i lidská, měl z toho vznikat nejpríjemnějši pocit už proto, že by se nebyly staly zjevnými ani úchytky, ani zneužití a znetvoření, jež činívají v určitých obdobích každé náboženství nenáviděným.

Ježto se pak celý děj odehrává v pašijovém týdnu a ježto je hlavním znakem této společnosti kříž ovinutý růžemi, dá se snadno předvídat, že velikonočním dnem zpečetěné věčné trvání vznešených lidských stavů se k útěše zjeví i zde při odchodu Humanovu.

Aby však tento krásný svaz nezůstal bez hlavní a střední osoby, bude zázračným údělem a zjevením dosazen na ono vysoké místo chudý poutník bratr Markus, který bez širšího rozhledu, bez touhy po nedosažitelném, pouhou pokorou, oddaností a věrnou činností ve zbožném okruhu si zasluhuje, aby předsedal blahovolné společnosti, pokud dlí na zemi.

Kdyby byla báseň před třiceti lety, kdy byla vymyšlena a započata, vyšla dodělána, byla by poněkud předběhla svou dobu. Také nyní, ač se od onoho času ideje prošířily, city pročistily, názory osvítily, snad by někdo to, co je teď všeobecně uznáno, rád viděl v básnickém rouchu a upevňoval se tím ve smýšlení, v němž člověk sám na svém vlastním Montserratu může nalézt štěstí a mír.